

Мистецтво як інструмент громадянської освіти. Міжнародний проєкт Civic Art.

Луковська О., Грабовська О.

Стаття розміщена у віснику
Закарпатської академії мистецтв
№ 17/2025

Co-funded by
the European Union

The document has been prepared within the framework of the Erasmus+ Project CivicArt: Capacity-Building for Art-Based Civic Education (101184018 — CivicArt — ERASMUS-YOUTH-2024-CB)

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Project Consortium:

- *Resonance Foundation (Ukraine)*
- *Gergart (Georgia)*
- *KulturNest E.V. (Germany)*
- *Asociacion International initiatives for cooperation Letur (Spain)*

Design: Dagna Gmitrowicz

This document contains information, which is proprietary to the CivicArt Consortium. Neither this document nor the information contained herein shall be used, duplicated or communicated by any means to any third party, in whole or in parts, except with prior written consent of the CivicArt Coordinator.

The information in this document is provided as is and no guarantee or warranty is given that the information is fit for any particular purpose. The user thereof uses the information at its sole risk and liability.

Original article (in Ukrainian):

<https://drive.google.com/file/d/1gx4HWFecvSGIRkrShVRjXGDTw9PyIJlb/view>

УДК 7.03:37.011:377
ORCID ID 0000-0002-4074-7454
ORCID ID: 0000-0001-8244-3259
DOI 10.35204/2520-6419-2025-1-17-20-25

Ольга ЛУКОВСЬКА,
*доктор мистецтвознавства, професор,
заступник директора,
Львівський палац мистецтв
(м. Львів, Україна)*

Олена ГРАБОВСЬКА,
*регіональний благодійний фонд «Резонанс»
(м. Львів, Україна)*

МИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ. МІЖНАРОДНИЙ ПРОЄКТ CIVICART

Луковська О., Грабовська О. Мистецтво як інструмент громадянської освіти. Міжнародний проєкт Civic Art. Стаття присвячена дослідженню потенціалу мистецтва як інструменту громадянської освіти. За основу взято реалізацію міжнародного проєкту CivicArt, спрямованого на розвиток молодіжної участі за допомогою практик артivismу. У контексті дослідження зазначається про необхідність впровадження інноваційних методів залучення молоді. Описуються завдання та етапи реалізації проєкту CivicArt, а також наголошується на його зв'язку з планом дій ЄС для молоді. Зазначається, що проєкт CivicArt є спробою запропонувати новий підхід до громадянської освіти, використовуючи мистецтво як дієвий засіб для активізації молоді. Особлива увага приділяється аналізу практик артivismу як ефективної форми поєднання мистецтва та активної громадянської позиції, що сприяє зміцненню потенціалу молоді брати участь у демократичних процесах та сприяти позитивним змінам у суспільстві.

Ключові слова: громадянська освіта, мистецькі практики, молодь, артivism, художник, соціальні зміни.

Lukovska O., Hrabovska O. Art as a Tool for Civic Education: The International CivicArt Project.

This article explores the potential of art as a tool for civic education. The analysis is based on the implementation of the international project CivicArt, which focuses on fostering youth participation through practices of activism. The research highlights the need for innovative methods of engaging young people in civic processes.

The article outlines the objectives and stages of the CivicArt project, emphasizing its alignment with the EU Youth Action Plan. The project is presented as an attempt to offer a new approach to civic education by using art as an effective means of activating youth engagement.

Particular attention is given to the analysis of activist practices as a powerful form of integrating artistic expression with active civic engagement. These practices are shown to strengthen young people's capacity to participate in democratic processes and contribute to positive societal change.

Keywords: civic education, artistic practices, youth, activism, artist, social change.

Постановка проблеми. Громадянська освіта відіграє вирішальну роль у формуванні активних та відповідальних громадян, готових долучатися до демократичних процесів та сприяти позитивним змінам у суспільстві. Вона забезпечує молодь знаннями, навичками та цінностями, необхідними для критичного мислення, прийняття обґрунтованих рішень та ефективної участі у житті громади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи джерельну базу з даної проблематики, бачимо, що вчені активно вивчають питання ролі громадянської освіти, ринку освітніх послуг, аналізують новітні технології та інноваційні педагогічні методи, а також якість освіти в цілому, в тому числі під час війни. Окремі аспекти, на які варто звернути увагу, простежуємо у напрацюваннях О. Грабовської, О. Дем'янчук, Т. Макаренко, Т. та О. Несторенко, С. Клепо, А. Сбруєвої, та багатьох інших [2–4; 6; 12; 18].

У багатьох дослідженнях стверджується, що громадянська освіта забезпечує молодь необхідними знаннями, навичками та ціннісними орієнтаціями для критичного мислення, прийняття обґрунтованих рішень та ефективної участі у житті громади. Проте для цього недостатнього залучати молоде покоління лише через традиційні форми освіти, таких як лекції, семінари чи підручники. Ці методи часто не досягають молоді, яка може відчувати себе відірваною від політичних та соціальних проблем. Це, своєю чергою, призводить до зниження довіри молодих людей до демократичних інститутів та обмеження їхніх можливостей впливати на прийняття рішень, що їх стосуються [16].

У зв'язку з цим виникає потреба у розробці інноваційних та ефективних методів освіти. Велике значення у цьому відводимо мистецтву, його значному потенціалу, здатності провокувати емоції, стимулювати критичне мислення та сприяти самовираженню. Питанням становлення та розвитку мистецької освіти приділяли увагу багато мистецтвознавців, зокрема, О. Вишневський, Т. Кара-Васильєва, О. Лагутенко, О. Луковська, Р. Прокопчук, Л. Соколюк, О. Федорук, Л. Синишин та інші. Науковці зазначають, що мистецькі твори можуть стати потужним засобом передачі соціальних та політичних ідей, викликати емпатію та солідарність, а також мотивувати до дій. Проект CivicArt є властиво спробою запропонувати новий підхід до громадянської освіти, використовуючи мистецтво як дієвий засіб для активізації молоді [1; 7–11].

Варто зазначити, що дана тема не є достатньо дослідженою. З огляду на її актуальність, **мета** нашої роботи полягає в тому, щоб дослідити інноваційні та ефективні методи залучення молоді до громадянської освіти через мистецькі практики (артивізм). У статті розглядається реалізація міжнародного проекту CivicArt як приклад використання практик артивізму у громадянській освіті.

Митці, відомі своєю інноваційністю та часто бунтівним характером, часто відображають соціальні проблеми через свої

твори. До прикладу помітну роль під час повномасштабного вторгнення росії в Україну відіграло плакатне мистецтво як унікальний засіб візуальної комунікації та потужний пропагандистський засіб. Лаконічні й змістовні зображення плакатів з потужним мобілізаційним потенціалом миттєво зреагували на зміни в суспільстві [8: 22–23].

Створені плакатистами яскраві візуальні образи війни стали своєрідними голосами спротиву на громадських заходах, вуличних виставках, перформансах в містах України й світу, вони отримали резонанс у ЗМІ, тиражувалися тисячами у соціальних мережах. Засобами плакатного мистецтва дизайнери та художники, О. Грехов, Н. Тітов, М. Коваленко, О. Ревіка, К. Лісова, М. Скоп, М. Москаль, Д. Сімонов, Б. Логачова та багато інших метафоричним способом показують світу, яку небезпеку становить росія [5; 7–8].

Мистецькі акції та різного роду активності, спрямовані на можливі суспільні зміни, становлять складову такого напрямку як артивізм. Під цим терміном ми розуміємо активізм саме через мистецькі дії та форми, які навчають чи пробують вирішувати завдання, висвітлюючи недоліки. Артивізм – це поєднання творчості з активними діями заради змін. Він дозволяє не лише висловлювати свою позицію щодо актуальних проблем, але й намагатися впливати на ситуації, мобілізуючи громадську думку [13–14].

Активне поширення практик артивізму що раз більше привертає увагу дослідників, громадських діячів, волонтерів, які аналізують, описують та розвивають цю ділянку.

Так, оригінальністю вирізняється міжнародний проєкт CivicArt, який запропонував новий підхід до громадянської освіти, використовуючи мистецтво як інструмент для активізації молодого покоління. Проєкт CivicArt спрямований на розвиток громадянської освіти через мистецтво, об'єднуючи митців, молодіжних працівників та освітян з України, Грузії, Німеччини, Іспанії та інших країн для створення інноваційних освітніх ініціатив. Голов-

ною метою проекту є зміцнення спроможності молодіжних організацій України та Грузії до проведення якісних художніх заходів для молоді на основі кращих європейських практик [15].

Чому саме Україна та Грузія? Історично ці дві країни пройшли шлях від радянських моделей громадянської освіти до більш демократичних структур. Однак ці зусилля ускладнюються невизначеною політичною та соціальною ситуацією в обох країнах, що впливає на різні верстви суспільства, включаючи молодь. В обох країнах також спостерігається мистецька активність молоді, зосередженої на громадянських питаннях. І власне проєкт CivicArt покликаний допомагати молоді впливати на зміни, які сприяють жити з гідністю в демократичних суспільствах, де їхні права та свободи поважаються [16].

Проєкт реалізується міжнародним консорціумом, який об'єднує організації з різних країн із різним досвідом у сфері мистецтва, громадянської освіти та молодіжної роботи: благодійний фонд «Резонанс» (Україна), громадське об'єднання «Гергарт» (Грузія), неурядову організацію «KulturNest E.V.» (Німеччина), асоціацію міжнародних ініціатив співпраці міста Летура (Іспанія). Діяльність міжнародного консорціуму є ключовим фактором його успіху та інноваційності. Ця співпраця є важливою з кількох причин. По-перше, вона забезпечує міждисциплінарний підхід до проєкту, поєднуючи теоретичні знання з практичним досвідом. По-друге, міжнародний характер консорціуму сприяє обміну найкращими практиками активізму та інноваційними методиками громадянської освіти, адаптованими до різних культурних контекстів. По-третє, залучення неурядових організацій підкреслює важливість суспільства у формуванні активної громадянської позиції молоді та сприяє розвитку партнерських відносин між різними секторами. Результатом такої злагодженої роботи є створення ефективних та сталих ініціатив, що мають значний вплив на цільові групи та сприяють позитивним змінам у суспільстві.

Ініціатива проєкту CivicArt співфінансується Європейським Союзом в рамках програми Еразмус+ та є тісно пов'язана з планом дій ЄС для молоді, який спрямований на посилення голосу молоді та розширення її прав і можливостей. Проєкт підтримує просування основних цінностей ЄС, таких як людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та права людини, як частину змісту громадянської освіти¹ [15].

Розвиваючи ідеї європейських молодіжних цілей та молодіжного діалогу ЄС, проєкт залучає працівників з Грузії та України, які працюють з молоддю, до європейського виміру демократії та творчості. У більш широкому сенсі, проєкт робить значний внесок у реалізацію пріоритетів «Залучати – Об'єднувати – Надавати повноваження» Молодіжної стратегії ЄС на 2019-2027 роки, сприяючи значущій громадянській, соціальній та культурній участі молодих людей.

Проєкт також робить свій внесок у європейський порядок денний роботи з молоддю, надаючи пріоритет якості, інноваціям, визнанню, розвитку компетенцій та соціальній інтеграції у своїх ініціативах. Він пропагує досконалість у практиці роботи з молодим поколінням, заохочує творчість та експерименти, виступає за визнання впливу молодіжної роботи та розбудовує потенціал молодіжних працівників [15].

Щоб мати ширше уявлення про проєкт CivicArt, варто схарактеризувати ключові етапи його реалізації. Отже, основними цілями проєкту є:

- підвищення кваліфікації молодіжних працівників,
- збагачення громадянської молодіжної освіти через мистецтво,
- сприяння співпраці заради творчості,
- розширення молодіжних мереж.

¹ Погляди та думки, викладені у публікації, належать виключно авторам і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейського агентства з питань освіти і культури. Ані Європейський Союз, ані орган, що надав фінансування, не несуть за них відповідальності.

Підвищення кваліфікації молодіжних працівників передбачає цілеспрямоване піднесення професійного рівня молодіжних працівників з України та Грузії з метою інтеграції практик артivismу в їхню діяльність. Це включає розвиток у молоді компетенцій, необхідних для ефективного застосування мистецьких практик у навчальному процесі, зокрема, в контексті неформальної освіти. Підвищення кваліфікації сприятиме сталому впровадженню інноваційних підходів до громадянської освіти та забезпечить довготривалий вплив проекту на цільові групи.

Збагачення громадянської молодіжної освіти має на меті поглиблення знань та інтелектуальний зріст молоді через широкий спектр доступних методик неформальної освіти. Це передбачає розробку й поширення методичних матеріалів, проведення тренінгів та воркшопів, а також створення онлайн-платформи для обміну досвідом та найкращими мистецькими практиками.

Сприяння співпраці заради творчості означає, що проект поживає та зміцнює партнерство між різними типами організацій, залучених до освітнього процесу молоді. Це включає молодіжні неурядові організації, мистецькі спілки та заклади формальної освіти. Метою такої співпраці є створення синергетичного ефекту, що дозволить поєднати ресурси, знання та досвід для розробки та реалізації спільних ініціатив, спрямованих на підвищення громадянської активності молоді та студентства через мистецтво.

Розширення молодіжних мереж передбачає інституційне укріплення чинних платформ та ініціювання нових партнерств між організаціями, що займаються громадянською освітою та мистецтвом. Це включає підтримку інтернаціоналізації їхньої діяльності шляхом створення спеціалізованої мережі молодіжних працівників та митців. Метою є сприяння обміну досвідом, розробці спільних проектів та посиленню впливу цих організацій на регіональному та міжнародному рівнях [15–17].

Підхід до реалізації проекту, хоч і не є трансформаційною інновацією у традиційному розумінні, являє собою поступову інновацію, що має потенціал для значного впливу в ширшому масштабі. Проект пропонує свіжий погляд на використання мистецтва як платформи для посилення голосу молодих людей. У сучасному мистецтві, включаючи андеграундні рухи та стріт-арт, мистецтво вже давно слугує інструментом соціального коментування та самовираження. Цей проект вирізняється тим, що він зосереджений на використанні мистецтва як визнаної платформи для самовираження молоді, порушуючи мовчання, яке часто нав'язується їм, і дозволяючи їм бути почутими в метафоричному сенсі [15].

Ініціатива Civic Art складається з трьох найважливіших етапів, серед яких 1 – це аналіз та документування найкращих практик артivismу в Україні, Грузії та Європі. На цьому початковому етапі здійснюється ретельне дослідження та систематизація наявних підходів до використання мистецтва в громадянській освіті. Цей етап має на меті виявити найбільш ефективні та інноваційні методики й практики артivismу, що застосовуються в різних культурних та соціально-політичних контекстах. Зібрані дані слугуватимуть емпіричною базою для подальшої розробки адаптованих освітніх матеріалів та програм, що відповідають потребам цільових груп. 2 – це розбудова потенціалу. Цей етап передбачає цілеспрямовані заходи з підвищення кваліфікації та розширення можливостей партнерських організацій. Шляхом розробки методичного посібника, проведення спеціалізованих навчальних курсів та тренінгів, проект забезпечить передачу знань та навичок, необхідних для ефективної інтеграції артivismу в повсякденну практику молодіжної роботи. 3 етап – це залучення зацікавлених сторін. На цьому етапі акцент робиться на практичному застосуванні артivistських практик і методик через активне залучення молодіжних працівників, митців та молоді до спільної творчої діяльності. Організація навчаль-

них візитів для спільної творчості активістів молодіжних громад України та Грузії, а також місцевих заходів та онлайн-кампаній. Цей крок має на меті не лише поширити інформацію про проект, але й мобілізувати широку підтримку та забезпечити сталість і масштабованість його результатів через створення міжнародної мережі CivicArt Alliance [16–17].

Висновки. Підсумовуючи матеріал, можемо стверджувати, що міжнародний проект CivicArt являє собою комплексну та багатоаспектну ініціативу, спрямовану на посилення ролі мистецтва у громадянській освіті. Ґрунтуючись на міждисциплінарній співпраці та розбудові потенціалу залучених сторін, проект передбачає активне залучення молоді до практик активізму (мистецька практика плюс активна дія заради змін). Це не лише сприяє розвитку громадянської компетентності, але й активізує участь молоді у суспільному житті, стимулюючи позитивні соціальні зміни через посилення їхнього голосу та впливу. Проект CivicArt є значущим внеском у дослідження можливостей мистецтва як інструменту соціальної трансформації. Реалізація проекту сприяє поширенню інноваційних підходів до громадянської освіти та зміцненню демократичних принципів серед молоді в Україні, Грузії та Європі.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА:

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
2. Грабовська О. Перспективи впровадження міжнародного досвіду білінгвізації закладів вищої освіти в Україні в умовах сучасних геополітичних викликів. *European humanities studies: State and Society*. 2022. Вип. 4. С. 28–52.
3. Гура В., Несторенко Т., Макаренко Т. Дослідження категорії «освітня послуга»: міждисциплінарний підхід. *Наукові записки БДПУ*. 2022. Вип. 2. С. 91–104.
4. Дем'янчук О. Теорія і практика громадянської освіти: світовий досвід. *Наукові записки НаУКМА*. 2001. Т. 19. С. 64–70.

5. Кара-Васильєва Т., Луковська О., Пукоч В. Мистецтво і виклики сучасності: міжнародна діяльність митців України як спосіб боротьби проти війни. *Актуальні проблеми сучасного дизайну : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 27 квітня 2023 р.) / Київ. нац. ун-т технологій та дизайну*. Київ : КНУТД, 2023. С. 28–30.
6. Клепко С. Громадянська освіта: утопії, моделі, філософії. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 86–114.
7. Луковська О., Несторенко Т., Несторенко О. Освіта через мистецтво: патріотичні плакати в сучасних експозиціях. *Мистецтво та мистецька освіта в сучасному європейському соціокультурному просторі : тези I Міжнар. наук.-практ. конф. (Бердянськ, 19–20 квітня 2024 р.) / Бердян. держ. пед. ун-т. Бердянськ, 2024. С. 155–160.*
8. Луковська О. Виставкова діяльність українських митців у час війни. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зб. Вип. 42 / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов*. Рівне : РДГУ, 2022. С. 21–28.
9. Луковська О. Львівський арттекстиль: мистецька освіта як важливий чинник формування творчих особистостей. *Школа мистецьких традицій. Діалог поколінь : зб. матеріалів наук. конф. (Львів, 2017) / Простір-М. Львів, 2017. С. 89–98.*
10. Прокопчук Р. Роль мистецької освіти в розвитку держави. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 96. С. 75–79.
11. Соколюк Л. Михайло Бойчук та його школа. Харків : Видавець Савчук О., 2014. 386 с.
12. Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти : монографія / за заг. ред. проф. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 523 с.
13. Aladro-Vico E., Jivkova-Semova D., Bailey O. Artivism: A new educative language for transformative social action. *Media Education Research Journal*. 2018. Vol. 26, № 57.
14. Artivism: Making a Difference Through Art. *Art and Object*. URL: <https://www.artandobject.com/articles/artivism-making-difference-through-art>
15. CivicArt. Art for change/ URL: <https://civicart.rcfres.org/>

16. CivicArt: Посилення спроможності для громадянської освіти, заснованої на мистецьких практиках. URL: <https://rcfres.org/2024/11/civicart/>

17. CivicArt: Розвиток потенціалу для громадянської освіти на основі мистецтва. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLf3Y60ATjPUPrJbRGhK8-b9OCBiDmdYnG>

18. Peliova J., Nestorenko T., Kovachov S., Suchikova Ya., Nestorenko O. Adapting to adversity: a case study of asynchronous learning implementation in a relocated university amidst war. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2023. Nr 16. S. 119–132.

References:

1. Vyshnevskyi, O. (2006). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky*. Drohobych: Kolo.

2. Hrabovska, O. (2022). Perspektyvy vprovadzhennia mizhnarodnoho dosvidu bilinhvizatsii zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini v umovakh suchasnykh heopolitychnykh vyklykiv. *European Humanities Studies: State and Society*, (4), 28–52.

3. Hura, V., Nestorenko, T., & Makarenko, T. (2022). Doslidzhennia katehorii "osvitnia posluga": mizhdystsyplinarnyi pidkhid. *Naukovi zapysky BDPU*, (2), 91–104.

4. Demianchuk, O. (2001). Teoriia i praktyka hromadianskoi osvity: svitovyi dosvid. *Naukovi zapysky NaUKMA*, 19, 64–70.

5. Kara-Vasyliieva, T., Lukovska, O., & Pukoch, V. (2023). Mystetstvo i vyklyky suchasnosti: mizhnarodna diialnist myttsiv Ukrainy yak sposib borotby proty viiny. In *Materialy V Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii "Aktualni problemy suchasnoho dyzainu"* (pp. 28–30). Kyiv: KNUTD.

6. Klepko, S. (2005). Hromadianska osvita: utopii, modeli, filosofii. *Filosofia Osvity*, (1), 86–114.

7. Lukovska, O., Nestorenko, T., & Nestorenko, O. (2024). Osvita cherez mystetstvo: patriotychni plakaty v suchasnykh ekspozytsiakh. In *Mistetstvo ta mystetska osvita v suchasnomu yevropeiskomu sotsiokulturnomu prostori. Tezy I Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii* (pp. 155–160). Berdiansk: BDPU.

8. Lukovska, O. (2022). Vystavkova diialnist ukrainskykh myttsiv u chas viiny.

Ukrainska Kultura: Mynule, Suchasne, Shliakhy Rozvytku, 42, 21–28.

9. Lukovska, O. (2017). Lvivskyi arttekstyl: mystetska osvita yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia tvorchykh osobystosti. In *Zbirnyk mater. naukovoi konferentsii "Shkola mystetskykh tradytsii. Dialoh pokolin"* (pp. 89–98). Lviv: Prostir-M.

10. Prokopchuk, R. (2023). Rol' mystets'koi osvity v rozvytku derzhavy. *Naukovyi Chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*, 96, 75–79.

11. Sokoliuk, L. (2014). *Mykhailo Boichuk ta ioho shkola*. Kharkiv: Vydavets Savchuk O.

12. Sbruieva, A. (Ed.). (2015). *Teorii ta tekhnologii innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity: hlobalnyi i rehionalnyi konteksty* (Monohrafiia). Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka.

13. Aladro-Vico, E., Jivkova-Semova, D., & Bailey, O. (2018). Artivism: A new educative language for transformative social action. *Media Education Research Journal*, 26(57).

14. Art and Object. (n.d.). *Artivism: Making a Difference Through Art*. Retrieved from <https://www.artandobject.com/articles/artivism-making-difference-through-art>

15. CivicArt. (n.d.). *Art for Change*. Retrieved from <https://civicart.rcfres.org/>

16. CivicArt. (2024, November). *Posylennia spromozhnosti dlia hromadianskoi osvity, zasnovanoi na mystetskykh praktykakh*. Retrieved from <https://rcfres.org/2024/11/civicart/>

17. CivicArt. (n.d.). *Rozvytok potentsialu dlia hromadianskoi osvity na osnovi mystetstva*. Retrieved from <https://www.youtube.com/playlist?list=PLf3Y60ATjPUPrJbRGhK8-b9OCBiDmdYnG>

18. Peliova J., Nestorenko T., Kovachov S., Suchikova Ya., Nestorenko O. Adapting to adversity: a case study of asynchronous learning implementation in a relocated university amidst war. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2023. Nr 16, S. 119–132.

Стаття надійшла до редакції
1 червня 2025 року

RESONANCE
REGIONAL CHARITY FOUNDATION

Gergart

KULTUR
NEST e.V.

Co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them

